

MARIN DIANA

Eldologiasodás és társadalmi idő a Zuhanásokban

Bevezetés

Hervay Gizella *Zuhanások* című verse végleges formában 1978-ban jelent meg, de a *Korunk* 1974. márciusi száma majdnem a teljes szöveget közli, és 1975-ben egy interjúban a szerző az elkészült műről beszélget Marosi Ildikóval. Itt fejt ki azt is, hogy mennyi gondtal és fáradtsággal sikerült megkomponálni a szöveget, mely a szerelem, kommunikáció, otthon, idő, feltámadás, halál, újjászületés fókuszpontjai köré szerveződik.²⁸ A szerző korábban ugyanezen művének néhány részletét *Cybulski* címmel közölte *AHét* 1973/27-es számában. Az utóbb teljesen újra rendezett szövegrészek címe – a kitűnő színész, „a kelet-európai James Dean” neve – Balázs Imre József szerint annak az egyik korai felismerésnek a jele, hogy a szövegben felsejlenek színpadszerűség, játszhatóság elemei.²⁹

Dolgozatomban a *Zuhanások* időábrázolását, az egyén időhöz való viszonyát és az eldologiasodás jelenségét fogom vizsgálni.

A mű alapvető kérdése az élet lakályossá való berendezése, azaz a szöveg az otthon keresésének, az otthonteremtésnek a kísérletévé válik, melynek a megismerés és a megfelelő társ, a szerelem a legalapvetőbb feltétele, hiszen a szöveg bizonyos pontjain maga a társ válik otthonná. Az embernek a teljességében megismerhetetlen, a sárral telített, félkész, lakhatatlan épületekkel berendezett, eldologiasodás által uralt világban kell ott-hont találnia, ahol fordított gravitáció uralkodik, hisz felfele visz minden zuhanás, ahol a még személyes síkon sem hozzáférhető idő cselekvésképtelenné teszi az egyént és a kontemplatív magatartásforma szintjére redukálja az életet.

Természetesen ezt nem ennyire egyszerű felismerni a szövegben, egyrészt a polifonikus forma miatt, melyre az alcímben megjelenő műfajmegjelölés gesztusaként értelmezhető „oratórium” szócska is utal; másrészt mert a mű rendkívül töredezett, a képek mozaikszerűen rendeződnek, összetartozó részek a szöveg különböző pontjain bukkannak fel. Továbbá a vers spirálszerű szerkezetet mutat – néhány szövegelem, motívumfüzér más-más nézőpontból a költemény különböző részein bukkan fel, és mint szervező elv, ez a szövegegység töredezettségét erősíti.

A forma következetes szétszabdaltsága, töredezettsége nyomatékosítja a műben tematizálódó otthontalanság feloldásának kudarcba fulladó kísérleteit, ahogyan az egységes forma végigvitele is kudarcba fullad, továbbá jelöli az otthonnal, társal való szakadásokkal teli viszonyt és a világ megismerésének töredezettségét, lehetetlenségét. De ugyanakkor a forma variálása, az újra és újra visszatérő szerkezeti megoldások a soha véget nem érő próbálkozásokat és az ezekhez kapcsolódó reményt is jelzik.

28 Marosi Ildikó: Interjú három hangra. (Beszélgetés Hervay Gizellával) *Utunk* 1975/7.

29 Balázs Imre József: Hervay Gizella. *Kismonográfia*. Kriterion, Kolozsvár, 2003. 98.

Eldologiasodás, szerelem, nyelv és test

A *Zuhanások* beszélőjének fő törekvése tehát az, hogy lakályossá rendezze be a világot³⁰, otthont akar teremteni magának, melynek legalapvetőbb feltétele a társ megléte. Am ez a világ a tehetetlenség, a nehézkedés által uralt, és minden emeleten a magány ismétlődik a társ jelenlététől függetlenül. Az ember, bár próbálkozik véghezvinni tervét és túl akar élni, már-már teljes cselekvésképeségétől megfosztottá válik. A világ éhhetetlenségének, az ember izolálódásának, elmagányosodásának egyik legfőbb előidézője az eldologiasodás jelensége.

Lukács György meghatározása szerint az eldologiasodás folyamata során valamely viszony, valamely személyek közti kapcsolat dologszerű jelleget, s ily módon „kísérteties tárgyiasságot” ölt. Az így kialakult, látszólag teljesen zárt és racionális, öntörvényű tárgyi rendszer alapvető lényegének, vagyis az ember és ember közti viszonyoknak a legkisebb nyomát is eltünteti, elfedi.³¹ A vers tisztán retorikai olvasata még nem vezet el az eldologiasodás jelenségének fölismeréséhez. Ide akkor jutunk el, ha a művet nem pusztán retorikailag megalkotott szövegnek tekintjük, hanem olyan nyelvileg megalkotott világnak, amely a társadalmi tapasztalat értelmezését is magába foglalja.

Tehát a mű egy olyan világot ábrázol, ahol az emberi tevékenységek, sorsok, viszonyok az emberrel szemben objektiválódnak és látszólag rajta kívül eső dolgokként működnek, például: „Kihajolt az asszony az ablakon, / kék párna kezében / Kihajolt mélyen az ablakon – / párnává változott”. Itt a túlzásnak köszönhetően nem csupán szembekerül az egyénnel a tevékenysége, hanem az asszony saját tevékenységének eszközévé változik. De van olyan eset is, amikor a tárgyak „csupán” belenőnek a testbe: „A telefonoskisasszony állára / ránó a két telefonkagyló”. Máshol a testrészek vesznek bele a tárgyakba – „Mi lesz, ha elfelejti a gép / a nagy repülésben / szárnytollait? / Ha nem ismer rá a kézre, / amely felhasítva/a madár hasát, / a csontvázat az égre eresztette, / és a tollat / szétszórta a szélbe? / Hová lesz akkor a kéz / a gép vérző hasában”. Mindez azt sugallja, hogy már-már maga az élet szívódik fel, tűnik el nyomtalanul a tárgyak világából.

Az ember tehát kiszolgáltatottja egy olyan világnak, ahol az eldologiasodás miatt cselekvőképessége majdnem a nullára csökken, hiszen bármit tesz, gondol, az vele szemben objektiválódik és rajta kívül eső, uralhatatlan, önműködő dologként tűnik fel. Az ilyen önműködő tárgyakat, melyek egy tárgyi összefüggésrendszerbe rendeződnek, dialektikus tárgyaknak nevezhetjük. Egy dolog nem azért tűnik azért önműködőnek, mert a költő megszemélyesíti, „hanem mert vonatkozásban áll az őt körülvevő tárgyakkal, s ő maga nem más, mint ezeknek a vonatkozásoknak a tárgyiassulása.”³² Ilyen dialektikus tárgyak, dolgok a fentebb említetteken kívül még a dombokon áthajszolt szandál, a „csüggedt házak”, az „éhező háborúk városai”, a „kivándorolt épületek odvai”, „a lila foltos házak”, a „hallgató utcaj”. A tárgyak dialektikus jellegükből fakadólag nem csupán a nyomor, az otthontalanság, tehetetlenség megjelenti, hanem ezeknek valóságos materializációi.³³ A materializálódott nyomor és otthontalanság ráadásul romként a testre íródnak: „Nem vakarom / le a bőrről a romokat. / A bűnt se, ha az, / hogy kapualjakban két tenyér közt / otthont kerestem.”

30 Mózés Attila: *A szerelem, az emlékek és a magány emeletei*. Igaz Szó 1979/2. 162.

31 Lukács György: *Történelem és osztálytudat*. Magvető, Budapest, 1971. 320.

32 Borbély András: *A tiszta folyamattól a forradalmi időig*. A Szem 2016. augusztus 2. <http://aszem.info/2016/08/a-tiszta-folyamattol-a-forradalmi-idoig/>. (2017. 09.25.)

33 Uo.

Az eldologiasodás nem csak a tevékenységek, gondolatok területén valósul meg, hanem az érzelmek területére is behatol. Az egyén legfőbb megtartó ereje, a szerelem fokozatosan függetlenedik tőle, kiüresedik, személytelessé lesz, aztán teljesen leválik róla és tárgyiasul, majd a dialektikus tárgyi összefüggés „alkatrészévé” válik, ugyanakkor megmarad az otthon szükséges feltételeként és megtartó erőnek is, csupán más viszonyulást von maga után az eldologiasodása: „Ne legyen jó ez a szerelem, csak egyszerű legyen.”

A vers kezdősorai egy olyan téridőt idéznek meg, melyben látszólag csak a mindent betöltő jelenlét uralkodik, ezzel felszámolva a múlt és jövő időskijait. Itt úgy tűnik, hogy a két szerelmes valósággal egybeolvad, már nem léteznek külön egyénekként, hanem szimbiózisban élnek: „Egy mondat, / amit ketten írunk, / és nem tudnád se te nélkülem, / se én nélküled” – továbbá a társ az otthon születésének helyévé válik – „Tenyeredben születnek újra a dombok, / összefutnak az utak ráncaiban, / ahol jártam, s ahova igyekszem”. Az egység illúzió volta azonban hamar lelepleződik, hisz a társ valójában nagyon távol van, a nap felkel és lenyugszik, míg azok meglátják egymást. Továbbá ezt a mármár mítikus jelenlétet is a magány monoton ismétlődése hatja át, mely hozzáférhetetlen az egyén számára. Annak ellenére, hogy az egyik szólam megkérdőjelezi létét – „Nincs magány, / csak félünk / a találkozástól.” – az minden emeleten továbbra is visszatér. Úgy tűnik, a szerelem nem elég erős ahhoz, hogy a magányt, majd a szerelmesek közti távolságot legyőzze. A „Kérdezlek, és más felel. / Elgyűrűzik a szerelem, / minden gyermek mindenkié, / minden mondat végtelen” sorok azt sugallják, hogy a társadalmi rend ellehetetleníti a szerelmet, egyrészt a működésképtelen kommunikáció által, másrészt azzal, hogy ebben a téridőben az intimitás nem tud kialakulni, mindig jelen lesz egy másik, aki a társ helyett válaszol. Sőt azzal, hogy minden gyermek mindenkié, kissé arra is utal, hogy a legalapvetőbb viszonyok, például a szülő-gyermek viszony személytelessé válik, tehát a szerelem is.

Miután a szerelem személytelessé lett, leválik az emberről, objektiválódik vele szemben, és tárgyakba költözik: „szerelem egyszer csak a vasalóba költözik, / onnan a porcelán ingekbe bújjik, / aztán egy gyöngyház gombba / tűbe, / cérnába, / tűpárnán alszik”. Ekkor azonban az embernek még van valamiféle kapcsolata a szerelemmel: először díszként kezeli, és olyan portörölővel törli, amivel az igazgató íróasztalát, majd közönséges tárgyként, melyet közönséges portörölővel törölnek. A későbbiekben azonban a szerelem teljesen eldologiasodik, az emberi viszonyok csak nagyon rejtetten jelennek meg a két zokni látványában, melyek két külön partra kerülnek: „Ki lakik a másik szobában? / Becsukódik az ajtó. // Nem a zokni, / nem is a veszekedés, / de egyik zokni itt volt, / a másik a túlsó parton”.

Az eldologiasodás hatására az egyén elidegenedik önmagától, meghasad: „Kilépett valaki a házból, / akire azt mondták, én vagyok. / Kilépett az a valaki a házból, / ott álltál szemben a járdán. / Megfordult az a valaki, / és mire felért az emeletre, / már én nyitottam be az ajtón.” Ez a hasadás tovább fokozódik, az egyén önmagából is kitaszított lesz, egy abszolút kiszolgáltatott és sebezhető állapotba kerül, amelyben nem csak a konkrét testi cselekvései lehetetlenülnek el, hanem a nyelvet sem képes uralni, egyrészt, mert az egyén feldarabolódása, széttagolódása által megszűnik autentikus szubjektumnak lenni. Amennyiben az egyén nem szubjektum, a nyelv és a beszélő viszonya a visszajára fordul, a nyelv lesz az, aki uralja a beszélőt.³⁴ Másrészt maga a nyelv, a kommunikáció is eldologiasodik, technicizálódik, függetlenedik az embertől – „hús elárvul nevetés nélkül, / a szavak nem találnak haza” – és vele szembe kerül, mint egy szörnyetegszerű kommunikációs gépezet, amely teljesen hozzáférhetetlen, kiismerhetetlen a beszélő által:

„A telefonoskisasszony állára / ránó a két telefonkagyló. / Szakállas szörny, vezetékek / erdejében, könyörülj rajtunk!”

Ez az eldologiasodott nyelv olyan konvenciók által is uralt, melyek szerint az ember csupán patikamérlegesen mérhető lélek és hús összessége, vagyis az olyan dichotómiák megképzését szolgálja, amely az embert, az egyént is tárgyként kezeli. Továbbá a névadási funkciója által az ember szabadságának illúzióját is fenntartja – „Elnevezik a szabadidőt szabadságnak, és elhiszik” – úgy, hogy ennek látszat voltára folyamatosan felhívja a figyelmet, s így még tragikusabbá teszi az emberi létet.

A szavaknak nem „termézetes”, idegen, lehetetlen állapota az, hogy függetlenednek az embertől, és önműködővé válnak, nekik is kell legyen egy meghatározott helyük, hisz „Elpusztul, ami nincs a helyén!”. A „Kibicsaklik a szó, / dadogni kezd ha nem értik” sorok azt sugallják, hogy csakis a két személy közti működőképes kommunikáció, az élő nyelv a szavak „otthona”. Tehát a nyelv, a szavak túlélésének és a világ megismerhetőségének érdekében az eldologiasodott nyelvet le kell győznie a beszélőnek, amit már a vers legelején is megpróbál véghez vinni úgy, hogy megfordítja a nyelv működési mechanizmusát: saját magát akarja lefordítani a természet, a fény, az univerzum nyelvére, hogy az megértse őt, s ezáltal ő is megértse a világot. Azaz, a nyelvet megpróbálja a nem értelem alapú megismerés szolgálatába állítani, s így kimozdítani a konvencionális használatból.

Mivel a nyelv használhatatlanná válik, az eldologiasodás miatt képtelen betölteni még legalapvetőbb funkcióját, a kommunikációét is, hisz a szavak rikácsolva elgurulnak és véletlenszerűen ütődnek valakihez, aki nem az eredeti címzett, a vers beszélője a saját és társa testének feltérképezése által próbálja megismerni a világot és enyhíteni a világban való idegenségét és otthontalanságát. A beszélő saját maga írja homlokára a ráncot, hogy felismerhetővé váljék társa számára, továbbá irányítúként, és térképként használja annak testrészeit, hajszálat, kezét, hogy eligazodjon a világban. Azonban ez a látszólag jól működő, ember által irányítható, nem racionalitáson alapuló, személyes megismerés is illúzióként lepleződik le, valójában a világ megismerhetetlen a test által is: „Kinyújtja velem kezét a föld, hogy megérintse gyermekkorát. / De eltéved karomban a mozdulat”.

A világ megismerhetetlen, lehetetlen eligazodni benne, ezért a vers beszélője egy kisebb „területet”, helyet, a társ testét próbálja „feltérképezni”, megismerni, majd otthonná tenni. Azt a társat próbálja megragadni, akit áthidalhatatlan távolság és kommunikációs szakadék választ el tőle. A *Zuhanások*ban a társ főként testként, testrészekként jelenik meg, „mert csak egy test lehet másik. Orra van, bőrszíne, szeme, termete, ráncai, nyomás a mellkasában. Ennyi a súlya. Ilyen a szaga. (...) A másik először mindig megszűröl, távolról jön, olyan vonások corpusaként, amelyeket azután »vele« azonosítunk – s ő maga mégis azonosíthatatlan marad: mert ezek a vonások mindig idegenek egymás számára, ez a kar ezzel a hassal, ez a váll ezzel a csípővel, és ez a hang, és ez a bármi, ez az egész egy testet alkot, és ugyanakkor egy széteső halmazt.”³⁵ Tehát a társ is csupán töredékesen, részletekben megismerhető – kéz, hajsza, tenyér, homlok – egész testként idegenszerű felfoghatatlan, beazonosíthatatlan jelenséggé válik: „Túl sokat látunk egymásból, / eltévedünk a test útjain”. A társak közelsége azzal jár, hogy az eddig legalább részletekként, vonásokként érzékelt test teljesen érzékelhetetlenné, az érzékszervek által megragadhatatlanná válik. A társnak, aki elvileg közel van, már nem érzékelhető a jelenléte: „Annnyira közelről nézlek, hogy nem is látlak már”. A közelség, ez a fajta együttlét tehát még mélyebb szakadékot szül a két szerelmes közé, mint az ugyancsak élheteretlen állapotokat előidéző távolság. Sőt az, hogy a társak egymás szemében, tenyerében,

egymás testében próbálnak otthon találni, azaz ha egymásba költöznek, az a másik sebzésével jár: „Szájad szélét horzsolja lehelitem” Egyszóval, ha a társ ilyen módon otthonként funkcionál, akkor folyamatosan veszélyben forog a testi épsége. A társ, bár úgy tűnik, hogy szükségszerűen távol van, egészében megismerhetetlen, mégis enyhíti a világ embertelenségéből fakadó szenvedéseket: „Még szédülök. De szemed előtt / magam rakok otthon magamnak”.

A *Zuhanások*ban a testek többszörösen is kiszolgáltatottak. Egyrészt, a test maga is nehézkedés, önmagára nehézkedik saját gravitálásának törvényei szerint, amely addig a pontig taszítja, ahol már önmaga terhévé, saját börtöne vastag falává válik. Önmaga mozdíthatatlansága, folytonos aláhullásának tehetlensége lesz.³⁶ Tehát a versben történő felfele való zuhanás kétszeresen súlyos, hiszen a test eredendő tulajdonsága az aláhullás, szabadesés – „A vízesést nem lehet abbahagyni / Felhasad a száj, zuhog az idő” – de hozzáférhetetlen és megállíthatatlanul zuhogó időnek illetve annak a földi gravitációnak is mindig kitett, mely felfele, az űr abszolút mélysége fele ragadja el a testet. Másrészt a test is magán/magában hordozza az eldologiasodást úgy, hogy az egyén már kitaszítva él önmagából és a testét is elválasztják a térbeli környezetétől, tehát a világból is kirekesztett lesz – „Zsiletpengével lenyúzzák / a dombokat tenyerünkről, / kivágják szemünkből a tengert” –, s így a test elárvul, hússá válik. Továbbá a világ nyomora, a megélt tapasztalatok, az otthontalanság, a szorongás bombazörejjé, a nyomort ábrázoló díszletté tárgyiasulnak, melyek „ráíródnak”, „ránőnek” a testre „beleköltöznek” a szervekbe. Sőt a halott test, a holttest, mely azt a látszatot kelti, hogy ő csupán az egyéniség, az élet valamikori hordozója, azaz maga is tárgyyszerű, dologgá lesz, eldologiasodik: „Derékig földben betemetik egymást, / és kimentik a drótok kisujját, nagyujját.”

Eldologiasodott idő, társadalmi idő

A társadalmi idő legelőször az első sorok által megidézett időtlen jelenlét illúzióját leleplező növekvő vekker képében jelenik meg. A munka, a kötelezettségek idejét asszociáló vekker úgy növekszik, akár a gyom, mely általában a többi növény rovására lep be mindent. Ez az idő az előző fejezetben bemutatott tárgyak és tárgyiasult emberi viszonyok által meghatározott szociokulturális közegben termelődő téridő, amely az ember számára a kiszolgáltatottság és sebezhetőség állapotát jelenti. A „papa-mama reggel” és a „vajaskenyér délután” megnevezések azt sugallják, hogy itt nem egy általános időtapasztalatról, időábrázolásról van szó, hanem egy jól körülírható közeg idejéről. Az eldologiasodás által uralt közeg idejéről, a cselekvésképtelenné tevő időről, ahol a halál is futószalagon termelődik – „Futószalagon a szabályszerű halál” – azaz a halál valószínűleg nem hozhat majd megnyugvást.

Ez az idő élheterlenné teszi a hétköznapiakat a folyamatos ismétlődés, a rutin által: „szekrényt szeretne kibérelni, / hímzett csíkokat rajzszegezni / szombat este, / felülre lepedőket, / alulra törölközőket, / a pénzt a lepedő alá / szombat este, // de mindig pénteken ért véget a hét, / mindig pénteken, / és utána hétfő lett / megint”. Ebből a szövegrészletből az is kiderül, hogy az ünnep, a szórakozás, az öröm ideje nem létezik, a hétköznapiok végtelenné tágulnak egyetlen pillanatnyi felszabadulást sem kínálva az embernek. Sőt, ebben az időben „Csak egyetlen pillanatban lehetünk otthon, / otthon-talanok”, azaz az otthontalanság lesz itt a megszokott. Bárhol keresik a beszélők az otthon, csak otthontalanságra lelhetnek. Továbbá, itt a szabadság is csupán egy címke: „Elnevezik a szabadidőt / szabadságnak/ és elhiszik”.

A társadalmi idő által előidézett monotónia gúzsba köti az embert, cselekvésképtelenné teszi, de a vers beszélője mégis megpróbálja azt a képzetet fenntartani maga és társa előtt is, hogy az idő uralható az emlékezés és felejtés aktusai által: „Ha nem találsz rám elfeledlek” – illetve a test tudatos öregítése, a ráncok tudatos testre írása által – „Most írom homlokomra a ráncot, / amiről fölismerhetsz, / ha eltévedek.” Azonban az emlékek megképződése és így az emlékezés lehetetlenné válik ebben a közegben, hisz az eldologiasodott idő eltörli a múlt és jelen idősíkjait, így csupán a jövőben él az ember, a folyamatos várakozásban– „A madarak nyáron az őszben repülnek, / ősszel a télben, télen a tavaszban, / nem emlékeznek csak a jövő nyárra, télre”. Ha a kontemplatív és a várakozó életmód mégis megengedi az emlékek képződését, azok bombazörejként íródnak a szívbe. Továbbá az álom ideje sem hozhat megnyugvást, mert az robbanószerként működik az ember életében, mely ismét az uralhatatlanság, a kiszámíthatatlanság, sőt a veszély képzetét kapcsolják a személyes időhöz: „Robban az álom, becsapódik, / szilánkot szór szét, / törmeléket kavár, / tölcserít szaggat / a gondolat gyökeréig.”

A társadalmi idő és az eldologiasodás elől a mondák, balladák és a keresztyén kultúrkör történeteinek megidézése által sincs menekvés, hisz azok is a nyomort, tehetetlenséget sugallják. A *Cantata profana*, a szarvassá változott fiúk története által nem lehet visszatérni az ösztönök és a természet világába, mert ez a történet „íztelen”, azaz használhatatlan is, hozzáférhetetlen. Továbbá Mária és a Fiú alakjának megidézése, hiába kecségetet a büntelen, szenvedés nélküli élet reményével és a megváltással, hisz Mária a Fiút akarja megszűlni, nem a keresztet, ő a halált szüli a világra: „a történetből, melynek eddig a Fiú születésének mozzanata is ugyanolyan fontos volt, mint a halála, most csak az egyik pólus őrződik meg, a születés feloldódik a halálban.”³⁷ A betonba falazott Kőműves Kelemenné megidézett alakja illusztrálja a legjobban az eldologiasodott időnek, a nehézkedésnek, a cselekvésképtelenségnek, és az eldologiasodásnak kitett ember képzetét: „Itt élek betonba falazva / hangtalanul. // Talpam a kövön, / kő a kezem. / Fejem nem mozdíthatom (...) és az éj súlya nyomja fejemet. / Lábamon kúszik fel lassan a reggel, / mint a vér. Tehát ezek a történetek is a cselekvésképtelenséget és az idő által gúzsba kötött ember képzetét nyomatékosítják.

A vers beszélője, bár tehetetlen, mégis fellázad az idő ellen, megpróbálja szétrombolni úgy, hogy: „Órát építettem magamnak. / Benne laktam. / Jártam az időben körbe-körbe. / Rugóvá feszültem, / kiütöm a falát”. Ezek a sorok felvillantják azt, hogy amennyiben az ember tudatosan lép be az időbe, talán kiütheti az idő falát, képes lerombolni a rutin idejét, de erre nem kapunk egyértelmű választ a szövegben, mert az nem viszi végig ezt az alternatívát.

A kötetben felsejlik egy másik idő is, először magzat-időként: „Némán növekszik testünkben az idő. / Egy-egy szóban néha feldereng, / mint anya arcán a magzat mosolya”, majd a megerőszkolt föld szavaiban, melyek a krisztusi feltámadást idézik meg: „Mégse bírtok velem, mégse! / Harmadnap újra feltámadok!” A feltámadás a társadalmi idő megszakítása, „egy olyan beavatkozás formájában, melynek a társadalmi időn belül van helye és kiindulópontja. Noha a »beavatkozás« kifejezés azt sugallja, hogy a megszakítás kívülről történik, világos, hogy a föltámadás feltétele az inkarnáció, a megtestesülés volt, vagyis az emberi állapot és idő belülről nyílik szét (Jézus önjerejéből támad fel, nem pedig föltámasztották, mint Lázárt).”³⁸ Tehát a föld önerőből történő,

37 Balázs Imre József: *Herray Gizella. Kismonográfia*. Kriterion, Kolozsvár, 2003. 105.

38 Borbély András: *A tiszta folyamattól a forradalmi időig*.

<http://aszem.info/2016/08/a-tiszta-folyamattol-a-forradalmi-idoig/>. (2017. 03.30.)

Krisztuséhoz hasonló feltámadása az időbe történő sikeres beavatkozássá válhat, mely az egész világot újraírhatná és megmenthetné az eldologiasodás jelenségétől, nem úgy, mint a beszélők időnként visszatérő egymást feltámasztani akaró individuális gesztusa: „Holnapra feltámasztalak”. Bár az utolsó szólam: „Holnap megint feltámadunk” kijelentése azt sejteti, hogy ez a feltámadás nem egyszeri grandiózus esemény, hanem ezt is áthatja az ismétlődés, mégis reményteljesnek hat a mű zárata, hiszen: „Semmi halál sem bír a szerelemmel”, továbbá minden új feltámadás, az idő belülről való megszakítása kecsegtet egy új, élhető világ születésével.

Következtetések

A *Zuhanások* egy rendkívül komplex mű, melynek legfőbb megjelenített problémája az otthonkeresés, otthonteremtés. Ennek legalapvetőbb feltételei a szerelem és a megismerés, melyek ellehetetlenednek az eldologiasodás és társadalmi idő által uralt világban, ahol az ember élete a kontemplatív életmód szintjére redukálódik. A cselekvésképtelenséget, a tehetetlenné tevő időt a nyelv, a test és a keresztyén kultúrkör illetve a mondák, balladák megidézett világa által sem lehet feloldani, hisz azok is az eldologiasodást hordozzák magukon és a nyomort, otthontalanságot, a világban való lét idegenségét erősítik. Az egyén rugóként, az időbe való tudatos belépés által megpróbálja szétzúzni a társadalmi időt, de ez csak kifejtetlen alternatívaként jelenik meg a szövegben, továbbá ez a feloldás valószínűleg csak egyéni szinten volna lehetséges, ami nem elegendő a teljes felszabaduláshoz. Mindezek ellenére a zárlatban felsejlő feltámadás, mely örökösen ismétlődik és az eldologiasodott szerelemben vetett hit („Semmi halál sem bír a szerelemmel”) mégis reményt ad, s ezáltal felelősséggel ruházza fel a beszélőt, hogy újra és újra próbálkozzon: „Madárnyomok a hóban. / Rekonstruáld a repülést / a madárnyomokból!”